

НЕКСУСОТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈА-ДЕМОКРАТИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА (НЕО)ЛИБЕРАЛНИТЕ ОБЕЛЕЖЈА

Кратка содржина

Динамиката на процесите на глобализација отворија нови патиишта и начини за градење на демократски поредок. Со интензитетот на процесите се очекуваше пораст на демократијата или појава на редица неизвесности кои ќе имаат силни импликации врз истата. Постои веројатност од демократски дефицит во одредени земји и региони, а со тоа демократските процеси лесно може да ја изгубат конекцијата со мирот.

Клучни зборови: ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ДЕМОКРАТИЈА ПРОЦЕСИ, ИМПЛИКАЦИИ, МИР.

Сетот на перманентни интернационални процеси кои денес не водат кон неизвесна судбина, многумина ги нарекуваат или поистоветуваат со поимот глобализација. Сложеноста и разновидноста на глобализациските процеси бараа од пошироката академска заедница интердисциплинарен пристап за проучување на нејзините различни аспекти. Мултидимензионалноста и динамиката на процесите доведоа до интензивирање на нивоата на интеракција и меѓусебна поврзаност во рамките на националните граници и надвор од нив. Притоа, производ на амбивалентните глобализациски процеси беше сè поголемиот степен на недоверба и несигурност меѓу земјите и народите. Така што ако за некои глобализацијата значеше отворање на нови хоризонти на слобода, демократија и прогрес, за други значеше изолираност, доминација и авторитаризам.

Всушност, новите промени кои ги носеа процесите на глобализација создадоа нови ризици и опасности кои за момент ја променија политичко-безбедносна и општествено-економска состојба. Како една од повеќето неизвесности беше дали глобализацијата ќе ги поттикне или пак ќе ги редуцира демократските процеси и вредности во светот? Односно, на кој начин глобализацијата придонесува за демократизирање на општествата и како е поврзана со демократските процеси?

Секако, постои интеракција меѓу овие два процеси, но пред да минеме на нивната детерминираност, ќе се обидеме да ги поврземе со

(нео)либералните обележја од причина што повеќе автори уште во минатото констатирале дека економските аспекти на глобализацијата низ призма на либералните начела на соработка, слободна размена на стоки и градење на пазарни општества, влијаеле државите и народите да бидат меѓузависни, потолерантни и помалку конфликтни меѓусебе. Со создавањето на амбиентот на *laissez faire* сосема се маргинализирале појавата на насилство и војни. Оттука, се мислело дека либералните стојалишта оделе „рака под рака“ со демократијата и во прилог и промоција на демократските вредности. Па така, најнапред државите станувале либерални, а подоцна ги прифаќале демократските примеси. За некои овие концепти е оправдано да се поврзани и единствено може да се разликуваат само во нивната генеза.

Поимот демократија има подолга историја од поимот либерализам, но во нивната развиена смисла не може да се говори пред почетокот на 19-тиот век. Додека, во поновата историја од двете идеологии либерализам и демократија, произлезе моделот на либерална демократија, а како најсовремена и најразвиена форма на денешницата е претставена западната либерална демократија која означува целосно развиен и заокружен систем на либерализам (Ђурковиќ, 2005). Затоа кај одредени автори постои верување дека универзализацијата на либералната демократија низ призмата на западниот модел ќе биде конечната форма на владеење. Истата се очекува да ги намали побудите за војна и конфликти и ќе создаде услови за градење на светски поредок кој ќе гарантира стабилност, мир и просперитет меѓу државите (Fukuyama, 1992).

Меѓутоа, потешкотијата се појавува кога треба да се разграничи либералната политичка филозофија од демократијата и глобализацијата. Иако, повеќето автори се обидуваат да ја објаснат нивната корелација, односно да образложат кој од процесите кога започнува или завршува, преку следниве три етапи. Во првата етапа започнува процесот на либерализација во недемократските режими и се гради кога веќе постои судир меѓу авторитарната власт и отпорот од страна на општеството. Втората етапа е демократизацијата и настанува тогаш кога се утврдени нормативните основи за создавање демократски поредок. Додека демократијата претставува последната етапа или онаму каде веќе се втемелени постулатите за стабилен демократски систем (Pavlović, 2009). Според Хаек „либерализмот е доктрина за тоа каков треба да биде законот, додека демократијата е доктрина за начинот на одредување на законот“ (Held, 2008). Демократијата е неопходна само поради нејзината функција што може да цивилизиран начин да ги корегира екцесите на слободниот пазар и неговото управување (Колодко, 2004). Истата како политички концепт треба да се залага за општо добро, еднаквост на сите при донесување на одлуки и учество во донесување на одлуките на микро и мак-

ро ниво (Ванковска, 2007: 9-23). За Хелд таа „постанала општ стандард на политичка легитимност во нашата доба“ (Giddens, 2001).

Што се однесува до активноста на процесите на глобализација, тие успеваат само да ги забрзаат демократските процеси во оние земји кои го прифатиле или ќе го прифатат (нео)либералниот - демократски модел. Додека, современиот „доминирачки глобализациски модел може да претставува крајната точка на демократизација“ (Легеви, 2007). Со интензивирање на глобализациските процеси, концептот на демократија се разгледува во неговата внатрешна и надворешната димензија. Тоа подразбира дека демократијата не може да се лоцира само во рамките на националните граници, туку и пошироко надвор од нив и на различни нивоа, односно, не е само нација - држава местото за градење на демократија. Последиците од влијанијата на глобализациските процеси на неколку начини се одразуваат врз демократијата, почнувајќи од дерогирање на државната сувереност, самоопределување на народите, менување на свеста и начинот на однесување на луѓето, па сè до актуелниот концепт за развивање и демократизација на меѓународните политички институции, познат како „космополитско демократско управување“ (Held et al., 1999).¹ Со други зборови концептот подразбира степен на поврзаност меѓу државите и можност за решавање на крупни проблеми кои не можат да се решат во рамките на партикуларната држава, а се однесуваат на: економските проблеми (глобалната финансиска рецесија, пораст на сиромаштијата), еколошките (глобалното затоплување, климатските промени, недостиг на ресурси) и безбедносните проблеми (поврзани за пролиферација на оружје за масовно уништување, борба против тероризмот, унилатерално присвојување на територии под морските површини и вселената).

Импликации врз демократијата од процесите на глобализација

Потенциравме дека во срцето на глобализацијата се наоѓа пазарната размена, а тоа е причината истата да ја поистоветуваат со неолибералното или слободно - пазарното идеолошко обележје. Преку нејзините разновидни форми на дејствување, постои голема можност да доведе до трансформација и реформи на демократските процеси и политики на

---

¹ Овој концепт е идеја на Дејвид Хелд според кој „ако слободата е загрозувана од однесувањето на другите нации и држави, правото во една политичка заедница не може да преовладува“, што укажува за неопходност од втемелување на демократските права во меѓународната сфера. Ова право авторот го нарекува „космополитско демократско право“.

национално и супранационално ниво. Секако, глобализацијата нема исто влијание врз сите земји. Без разлика на нивното општествено уредување (демократски, авторитарни држави) таа за некои од нив има поголеми, додека за други има помали реперкусији. Честопати се случува во одредени земји и да ја блокира или ослабне постигнатата политичко-економска состојба, пред сè, заради динамиката на светската економија и порастот на транснационалните врски од чии последици се нарушија традиционалните структури. Со појавата на новите опасности, создадени од либерализацијата на пазарите и услугите, кои не допринесоа до значителен степен на еднаквост и дистрибуција на добра и услуги, туку, успеаја да создадат таканаречени системски нееднаквости и нови форми на незадоволство и судири, поради невработеност, сиромаштија, деградација и други.

Неможността да се запрат или да се контролираат глобалните или регионалните финансиски кризи од страна на меѓународните економски авторитети, постои веројатност дека лесно може да се „излеат од сопствените текови“ и да се рефлектираат врз демократскиот поредок бидејќи, во денешно време ако овие интернационални организации се придржуваат до законите на побарувачка и понуда можат да ги нарушат демократските вредности и принципи што е нормално и да се рефлектира на глобалната политичко-безбедносна состојба. Покрај тоа, сè поизразени се незадоволствата од улогата на меѓународните институции, на кои им се забележува за недемократско однесување, односно за дефицит на демократска легитимност или пак во начинот на донесување на одлуки и решенија. Значи ли дека „не се демократски сите држави членки на меѓународните организации“? (Nye, 2001).

Од претходново може да се констатира дека на демократијата и преостанува единствено да се адаптира и приклучи кон насоката на движење на глобалните пазари. Или, како што велат неолибералите, ако неолиберализмот се толкува како глобализирачка теорија која има придонесено кон силите на глобализацијата, тогаш светот најдобро ќе функционира доколку на пазарите им се препушти да функционираат без да се попречуваат или ограничуваат (Giddens, 1998).

Но постојат и други размислувања кои се однесуваат на дволичноста на глобализацијата. Едно од нив е нејзиното изедначување и поистоветување со американизацијата или ја именувана како „четврта светска војна“, односно „невоено освојување на светот“. Нова идеологија со која се прекриваат хегемонистичките аспирации на Соединетите Американски Држави. Иако, глобализацијата им служи да ја наметнат сопствената економска и воена моќ, да доминираат и вршат надзор над светските случувања, додека, преку начелата на демократијата се обидуваат да ги задскријат сопствените намери (Plevnik, 2003). Од овој аспект, глоба-

лизацијата многумина ја толкуваат дека е инструмент за ширење на американските вредности и интереси преку концептот за демократија и слободен пазар како универзално прифатени идеи. Сепак, безнадежно е да се користат глобализациските процеси за наметнување демократски вредности и принципи низ призма на средствата на „тврдата моќ“ (hard power), бидејќи истите немаат основа за стабилен и долгорочен успех.

Победата на западниот либерален политички систем во суштина ја воспостави политичката димензија на глобализацијата и се сфаќа како општо прифатлив и верифициран модел со универзална цивилизациска вредност. Повеќето државно политички субјекти го прифатија либерално демократскиот модел на доброволен, или со агресивен, присилен пат (Нацев З. и Начевски Р., 2001). Тоа значи дека некои земји можат да изнудуваат политички и економски бенифиции во „името на либералната демократија“ во било која земја во светот, демократска или недемократска.

На ваков начин глобализирањето на демократијата честопати се претвора во идеологија и средство за доминација врз одредени земји. Меѓутоа, се противи на принципот „еден човек - еден глас“, бидејќи ако демократијата успее да се прошири на односите меѓу државите, тогаш секоја земја би требало да има еднакви права во решавање на светските прашања и проблеми (Vidojević, 2005). Без разлика дали станува збор за мала или голема, развиена или неразвиена земја, често се говори за земјите (посебно оние од Третиот свет) дека недостатокот на демократија е причина за нивната неразвиеност, односно поради незадоволителното ниво на демократија се наоѓаат на маргините од светот, а тоа е исто така главна причина и зошто се изоставени од страна на меѓународните политичко-економски актери.

Проследено низ видувањата на *Гиденс*, кризата на демократијата произлегува од нејзината недоволна демократичност. Всушност, наметнатото демократизирање преку или со „асистенција“ на глобализациските процеси може да биде само еднасочен процес. Затоа, за глобализацијата се вели дека е оспорувана идеја проследена со безброј сили кои ја минараат.

Дилемата дали демократијата постепено ќе ја губи конекцијата со мирот?

Неоспорен е демократскиот пораст од завршувањето на Втората светска војна до крајот на XX век. Глобалниот демократски успех со помош на економскиот процеси ги поттикнаа политичките промени од 70-тите до 90-тите на минатиот век и доведе повеќе земји да преминат од

авторитарен во демократски систем. Денес нешто помалку од 1/3 од земјите останаа авторитарни, а тоа се должи на придонесот на процесите на глобализација, на кои се посочи дека се важен фактор за порастот и зајакнувањето на демократијата и мирот во светот.

Значи ли дека конечно завршил хантингтовиот трет бран демократизација? Ќе се појави ли нов бран на демократизација или овој тренд ќе запре и ќе оди во друга насока?

Според, *Freedom house* пред крајот на Студената војна од 167 земји, 61 земја биле слободни, додека 62 земји имале статус на неслободни земји. Но, по падот на „железната завеса“, па сè до 1999 година бројот на слободните земји драстично се зголемил на 85.

Истиот извор за 2008 година, констатирал дека од 193 држави и 16 стратегиски територии, утврдено е дека 89 или 46% од земјите имаат статус на слободни. Делумно слободни се 62 земји или 32% и неслободни земји се 42 земји или 22% од вкупниот број земји во светот. Или гледано по региони, државите од Средниот Исток и Северна Африка учествуваат со највисок процент дури 61% во статусот на неслободни земји, додека за Субсахарска Африка е со 31%. За разлика од Западна Европа (96%) и Америка (71%) чии земји имаат највисок степен на слобода, а се должи, пред сè, на економската интегрираност и меѓузависност на земјите (*Freedom House*, 2009).

Можеме да потврдиме дека во изминатите децении перманентните процеси на глобализацијата, преку економските начела придонеле до преместување на земјите од автократски статус кон слободни и демократски. Со тоа, им е овозможено на поголем дел од нив да се вклопат во светските трендови и текови и да обезбедат сопствен просперитет и развој.

Сепак, покрај ова позитивно гледиште за односот на глобализацијата со демократијата, присутна е една песимистичка варијатна која вели дека бранот на демократска експанзија се очекува да оди или во реверзибилен правец или едноставно до период на стагнација. Дали вкупната бројка на демократски земји го достигнаа својот зенит? (*Diamond*, 1997). Во некои земји ефектите на глобализацијата придонесоа за намалување на довербата во демократијата. За овој негативен тренд може да ни послужи примерот од чилеанскиот институт *Latinobarometro* кој во периодот од 1996 до 2002 година кај 13 од вкупно 17 латиноамерикански земји констатирал пад на довербата во моделот на демократија (Легеви, 2007).

Поради тоа, глобализацијата го изгуби приматот на регулатор на светските збиднувања и „лек за сите болести“ и за многумина таа ги создаде огромните разлики околу сфаќањата за демократијата, човековите права и слободи. Посебно, присутноста на дилемата меѓу демократ-

ските вредности и принципи и оние правила поставени врз база на моделот *laissez faire*. Навистина, економската либерализација ги подобри и продлабочи врските меѓу државите, но исто така придонесе и до зголемување на ризиците во меѓународниот систем. Без сомнение ризиците што ги носат светските финансиски системи се карактеризираат со висока променливост, жестока конкуренција и општа несигурност. Постои реална опасност за државите кои сè уште не се интегрирани во неолибералниот концепт или не го завршиле веќе започнатиот процес да имаат поголеми импликации (Manfred, 2003). Особено, демократија без либерализам и обратно води кон ерозија на стабилноста, нееднаквост и во крајни граници до нарушување на мирот и појава на војна. Од она што за *Woodrow Wilson* во XX век беше предизвик да се создаде посигурен свет за демократијата, во XXI век изгледа демократијата треба да се направи да биде посигурна и помирољубива за светот (Zakaria, 1997).

Но, постои и друг репресивен начин. Често кога се спомнува за недостаток на демократски вредности и слободи во меѓународните односи не се исклучува употребата на воена компонента. Во изминативе години позастапени се воените интервенции од западните земји во оние земји обвинети дека не ги почитувале човековите права или немаат демократија и на нив вообичаено се гледа како на потенцијална закана за светскиот мир.

Долгорочно гледано, ако овој тренд продолжи со ваква динамика, по сè изгледа ќе има реперкусии врз безбедноста и стабилноста. Најверојатно ќе ги ослаби и демократските процеси и може да предизвика ескалација во односите меѓу државите. Посебно во оние земји во кои подолг временски период траат процесите на трансформација и демократизација. Затоа постои опасност од надворешно мешање или политички притисок, па дури и прекин на трансформационските процесии (Zbornik godova međunarodnog simpozija, 1999). На некои земји им стана и редовна навика да ја истакнат желбата за промоција на сопствените воени достигнувања во слабите (недоволно) демократизирани земји кои се често критикувани од високоразвиените земји за прекршување на човековите права, за насилства или поддршка на тероризмот. Спротивно, доколку овие „маркирани земји“ ги прифатат неолибералните (западни) обележја, веднаш им се овозможуваат бенефиции и пристапи до лазарите на развиените земји, како и неопходната финансиска и воена помош (Plevnik, 2003).

Постојат и други видувања за тоа како демократијата може да ја изгуби врската со мирот и да продуцира нестабилност и судири? Најпрвин ќе се навратиме на минатото, кога либералите тврдеа дека концептот на меѓузависност, ќе ги натера државите да бидат повеќе наклонети кон мир и соработка, отколку кон конфронтирање и војни што не потсетува

на историската кантова концепција за вечен мир. Мирот е можен само доколку државите се базираат врз принципите на слобода, меѓузависност и правна еднаквост меѓу граѓаните. Пацифизмот на Кант, всушност подразбира универзален космополитизам, т.е. ако дојде до загрозување на мирот на едно место, ќе значи и загрозување на мирот и на останатите места во светот (Pavlović, 2009). Освен тоа, германскиот филозоф се надевал дека свет со републикански влади ќе биде ослободен од војната, но не вели дека републиките нема да војуваат со други републики, односно дека либералните републики се повеќе колебливи за прашања врзани за војување, отколку земјите предводени од диктатори кои влегуваат во војна со секого. Статистички гледано во минатото во периодот од 1816 до 1980 год. од вкупно 416 војни меѓу суверените сили, забележани се само 12 војни меѓу демократиите. Според некои автори во изминатите 200 години, демократските земји во транзиционата фаза на демократизација биле повеќе инволвирани во војни отколку автократските земји, со тоа што демократските земји се застапени во војните меѓу државите, а помалку внатре во државите (Mansfield E. & Snyder J., 1995).

Визијата на Кант беше толкувана со иста реторика од страна на поранешниот претседателот на САД, Бил Клинтон во почетокот на 90-тите години, кој потенцираше дека демократските земји не војуваат меѓу себе.² Едноставно, со прифаќањето на неолибералниот концепт и со вградување на демократските принципи постои мала веројатност за конфронтирање или судири. На пример процесот на приближување од слаба кон здрава силна демократска структура го намалува ризикот од војна дури до 75%. Додека, процесот од висок авторитарен систем кон повисок степен на демократија ризикот за војна е редуциран за приближно 50%. Тоа значи дека процесот на демократизација на општествата ја намалува можноста за војна на долг пат (Michael D. W. & Kristian G., 1996).

Оваа идеја за демократизација низ призма на либералните видувања беше главна тема и на лидерите и нивните визии за мирољубива надворешна политика, но и централна содржина во документите за национална безбедност и одбрана. Бидејќи, за развиените демократски земји примарната закана по нивната национална безбедност не доаѓа од

---

² Демократијата и мирот беа едни од главните елементи во Клинтовата претседателска кампања. Тој напоминал дека најдобра стратегија за да се осигури безбедноста и да се изгради траен мир е насекаде да се поддржи демократијата. При испраќањето на американските трупи во Хаити објаснил дека обновата на демократијата е разумна безбедносна инвестиција, а демократија е потребна за да го зачува мирот. Оваа аксиома се сретнува и во говорот на Маргарет Тачер при посетата на Чехословачка во 1990 година, велејќи дека „ако сакаме да креираме голем регион на демократија... тоа ќе даде најдобра гаранција на сите нас за безбедноста бидејќи демократиите не одат во војна меѓу себе“.

добро организираните влади, туку од оние кои сè уште ги немаат или одбиваат да ги прифатат демократските принципи.

Особено по завршување на Студената војна кога дојде до масовно самопределување на земјите од Источниот блок, процесите на демократизација значае опасност поради отсуство на општи прифатени правила и норми за демократски поредок или нестандардизираност на методите за приклучување кон процесите на демократизација. За младите демократии немаше јасни правила и класификации за тоа како да се биде демократска земја. Повеќето од нив не партиципираа во некои колективни тела за безбедност. За разлика од демократските земји, немаа алијанси или сојузништва кои ќе ги водат кон мир. Меѓутоа, постоеја и низа други фактори кои влијааа и пролиферираа нестабилност и конфликтност, меѓу кои беа територијалните амбиции, економските интереси, непријателски алијанси, градење сфери на влијанија, иредентистички малцинства, природни ресурси итн. (The Economist, 1995). Тие дополнително ги усложнуваа штотуку започнатите процеси на демократизација и повеќето заглавија во транзициската „слепа улица“, бидејќи немаа јасна траекторија по која ќе се движат. На одредени нации демократизацијата само им ја отвори пандорината кутија, носејќи им редица политички патологии, безпоредок, граѓански војни, тероризам, етнички конфликти и високо ниво на национализам. Некои, беа дури на „мета“ од страна на меѓународните воено-економски авторитети. Оттука, процесот на демократизација беше важен чинител за стабилноста и мирот, или барем за одредени земји или региони од ерата на постсоцијализмот (поранешен Советски Сојуз и поранешна Југославија), кои овој процес го минаа на потешкиот начин (Michael D. W. & Kristian G., 1996).

Постои еден парадокс за овие постсоцијалистички земји на кои војната им служеше како средство за да преминат во степен на демократски земји. Русија и Србија се обидоа преку употреба на воена моќ да го пронајдат патот до демократијата. За да после извесно време бидат помогнати од меѓународните институции со демократски пакети, почнувајќи од програми за социјален и економски развој, сè до помош во градење на институциите на системот.

Глобализација *versus* демократија: глорификација на глобализацијата над демократијата

Дискусиите за политичката моќ на глобализацијата се поврзуваат со втемелување на демократските вредности. На тој начин демократија е претставена како најзначаен политички фактор кој влијае врз глобализацијата и ако се покажа и спротивното, дека процесите на глобализацијата имаат силни консеквенци врз демократскиот концепт.

Пред сè, поради стравот и неизвесноста дека „капитолокрацијата“ ќе доведе до атомизација на општествата, или пак ќе продуцира нови модели на општества, кои ќе се фокусираат исклучиво врз материјалната продукција и консумација, чии влијанија можат да ги лимитираат демократските норми и слободи (Stroev, 2009). Секако дека повеќето земји го прифаќаат коорпоративниот капитализам затоа што меѓународниот пазар им носи поволности, но се јавува и загриженост дека турбулентните процеси на глобализацијата може да ја нарушат демократијата. Меѓународните пазари кои ги запазуваат начелата на коорпоративниот капитализам имаат за цел да предизвикаат нееднаквости во општествената и економската сфера, а тоа да продуцира политички импликации кои ќе се одразат врз демократските процеси (Held, 2008). Затоа, концептот на демократијата во услови на современата глобализација има релативно значење, пред сè, како резултат од демократскиот дефицит во глобалната економија.

Варијациите на капитализмот произведе нови форми на демократија така што западната либерална демократија не е последната дестинација на демократија, туку една од повеќето можни опции (Закариа, 1997). Притисокот на глобалниот капитализам само ги расчисти патиштата за проток на либерализам и демократија во оние нови места што сè уште се сметаат за недемократски. Според многумина вредностите на слободите ќе го зголемат степенот на демократија, исклучиво преку дистрибуција на добра и услуги.

Ова посочува дека економската либерализација успеа да ја поттикне либералната демократија во некои земји и да акумулираат комбинирани примеси од демократија, либерализам, капитализам, олигархија, корупција и сл. Тоа, не значи дека слободната трговија и пазарите не можат да функционираат во недемократските земји, иако не постои демократија без слободен пазар.

На тој начин се расчистува дубиозата кога треба да се споредат концептите на глобализација и демократија или да се разграничат еден од друг, без разлика на нивното позитивно или негативно влијание. Со едноставни зборови, глобализацијата истовремено ја ограничува и унапредува демократијата. Неоспорен е фактот дека глобализацијата носи

економски напредок и ја зајакнува економската слобода. Со некои исклучоци од времето на Студената војна кога одредени земји (на пр. поранешниот Советски Сојуз) се определиле за политичка слобода и демократија без претходно економски да се реструктурираат. За разлика од нив други земји (Кина и земјите од Блискиот исток) го избрале патот за економски реформи без да го минат патот на демократизација. Овие констатации не водат кон заклучок дека процесите на демократизација треба да следат по економските промени, а не пред нив (Bhagwadi, 2004).

Од погоре изнесеното, се забележува дека демократијата е сензитивна од ефектите на глобализацијата, посебно од нејзините економски потреси. Но, овие процеси сепак се во меѓусебна интеракција и ги забрзуваат и ги зајакнуваат процесите во двата правци. Некусот на глобализацијата со демократијата, доаѓа не само од економските сфери и влијанија, туку и од меѓусебната интеракција на историските, географските, политичките, економските, социјалните и културните фактори. Па така, глобализациските процеси влијаат врз демократијата, но и демократијата има ефекти врз глобализацијата. Меѓутоа, не е едноставно да се одговори дали и како демократијата има директно влијание врз глобализацијата. Тешко е да се забележат кои од главните компоненти на демократијата (политички права, цивилни слободи и економски слободи) имаат ефекти на глобализацијата и на кој начин тоа го прават. На пример: дали преку економските слободи демократијата влијае врз глобализацијата или пак глобализацијата преку слободата на пазарите и финансиите го зголемува степенот на демократија, односно само во сегментот на економската слобода? (Macedo et. al., 2007).

Конфузно, нели? Единствено објаснување што може да го дадеме е дека демократијата ги користи процесите на глобализацијата, како што и глобализацијата ја користи демократијата (Macedo et. al., 2007). За нас е значајна комплетната демократизација на процесите на глобализација, а тоа е можно само преку нејзина контрола од страна на наднационалните тела и институции. Бидејќи, реалност е постоењето на демократски дефицит во меѓународните организации како што се НАТО, ООН, ММФ, Светска банка и СТО.

Затоа за многумина глобализација покажува слаб кредибилитет, а се однесува за оние земји и народи кои делумно или воопшто не партиципираат во глобалните финансиски, климатски и безбедносно-воени случувања. Концентрирање на огромната политичка и економска моќ во рацете на организации или поединечни нации без демократска контрола доведе до појава на разноразни (антиглобалистички) движења кои се одговор на некоја недемократска глобална или национална политика. Овие незадоволства пак лесно можат да имаат реперкусии врз динамиката на процесите на глобализација (Sholte, 2009).

Процесите на глобализација имаат поизразено влијание врз демократските процеси, отколку обратно зашто тие помогнаа во преминувањето на границата од недемократски режими во демократски, предизвикаа значајни промени во начинот на управување, вклучување на граѓаните во политичките процеси и во начинот на одлучување. Тоа што недостасува е демократската контрола на процесите на глобализацијата, која треба да претставува регулатор во натпреварите на пазарите и услугите, но и како коректор на социјалната нееднаквост, несигурност и неправда. Економските аспекти на глобализацијата умеат да бидат дестабилизирачки и да продуцираат повеќе анархија отколку демократија. Неможноста да се насочат економските поволности еднакво, не ќе успее да се реализира идејата за глобализирање на демократијата како универзално прифатлив модел.

Заклучок

Политичката димензија на глобализацијата која се одликува и со ширење на демократските вредности, не успеа да ги реши новите дилеми и да постави нови општо прифатени глобални критериуми за демократија, човекови права и слободи. Поради тоа, постои мислење дека глобализацијата ја губи конекцијата со демократијата и истата не претставува демократски процес. Згора на тоа, темпото наметнато од највлијателните (економски) процеси на глобализацијата, само ја усложнија постоечката состојба, па не се знаеше дали причините и последиците од процесите треба да се насочат кон економијата или политиката?

Сè уште постои конфузност меѓу овие концепти слично на онаа познатата... кокошката пред јајцето или обратно. Меѓутоа, веќе напременавме дека на глобализацијата и демократијата не треба да се гледа како на раздвоени концепти, бидејќи она што недостасува на пролиферација на демократските процеси лесно може да го надополнат глобализациските процеси, но и обратно, неопходност од ширење на демократијата во земјите кои имаат цел да се приклучат кон глобалните текови. Всушност, обединетоста на двата процеса ќе дадат одговор на многуте дилеми.

Секако, не може да ја обвиниме глобализацијата дека е таа виновна за појавата на егзодусите, тираниите или глобалните финансиски кризи. Во голема мера, не успеа да гарантира дека повеќе нема да има конфликти и војни. Иако се очекува динамиката на процеси да ги трансформираат судирите и насилствата и да доведат до „вечен мир“ и просперитет, но, исклучиво преку примената на демократскиот модел.

Литература

- Bhagwadi, J., 2004. *In Defence of Globalization*, Oxford University Press.
- “*Democracies and War*”, 1995. The politics of peace, *The Economist*, April.
- Diamond, L., 1997. “*Is The Third Wave of Democratization Over?*”? An Empirical Assessment, March.
- Durković, M., 2005. *Kapitalizam, Liberalizam i Drzava*, Institut za evropske studije, Filip Višnjić, Beograd.
- Encarnacion, O., 2004. “*The Globalization of Democracy: Myths, Realities and Lessons*”.
- Freedom House, 2009. *Freedom in the World 2009*, Washington. <http://www.freedomhouse.org>.
- Fukuyama, F., 1992. *The End of History and the Last Man*, Penguin Books.
- Giddens, A., 1998. *The Third Way, The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A., 2001. *Sociology* (Fourth edition), Polity Press, Cambridge.
- Gligorov, V., 2002. „*Freedom and Globalization*“, *Politička misao*, Vol. XXXIX, No. 5 pp. 58-75.
- Globalizacija i Hrvatska, 1999. Zbornik radova međunarodnog simpozija, “*Male zemlje i narodi u okruženju globalizacije*”, Ministarstvo vanjskih poslova RH, Zagreb-Bonn.
- Held, D., 2008. *Models of Democracy* (Third edition).
- Held David, and others, 1999. *Global Transformations, Politics, Economics and Culture*, Polity Press, Cambridge.
- Huntington, S.P., 1996. *Sukob Civilizacija i preustroj svjetskog porjetka*, Izvori, Zagreb.
- Joseph S. Nye, 2001. “*Globalization’s Democratic Deficit: How to Make International Institutions More Accountable*”, *Foreign Affairs*, July/August.
- Kate, N., 2005. *Political Sociology, Globalization, Politics and Power*, Oxford.
- Клаус, Л., 2007. *Глобализацията и нейните противници* (превод), Агата, София.

- Колодко, Г.В., 2004. *Глобализацијата и перспективите за развој на постсоцијалистичките земји*, Економски институт, Скопје.
- Macedo, B.J. et. al., 2007. "How Freedom Interact with Globalization".
- Manfred, L.S., 2003. *Globalization - A Very Short Introduction*.
- Mansfield, E., and Snyder, J., 1995. "Democratization and War", Foreign Affairs VOL 74, May/June. <http://foreignaffairs.com/author/jack-snyder>.
- Michael, D.W., and Kristian, G., 1996. "Democratizing for Peace", Institute of Behavioral Science, University of Colorado.
- Нацев, З. и Начевски, Р., 2001. *Безбедност и националната одбрана*, Македонска ризница, Куманово.
- Pavlović, V., 2009. *Društveni pokreti i promene*, (treto izdanje), JP Sluzbeni glasnik i JP Zavod za udbenike, Beograd.
- Plevnik, J., 2003. *Iza globalizacije*, Golden marketing, Zagreb.
- Sholte, J.A., 2009. *Globalizacija kriticki uvod* (prevod), CID, Podgorica.
- Stroev, A.S., 2009. "Towards an Alternative to Globalization", Global Research.
- Ванковска, Б., 2007. „Демократијата и мирот како оспорени концепти“, Современа македонска одбрана, Министерство за одбрана на РМ, број 15: 9-23.
- Vidojević, Z., 2005. *Kuda vodi globalizacija*, Filip Višnjić, Beograd.
- Zakaria, F., 1997. "The Rise of Illiberal Democracy", Foreign Affairs, November.

Goran ZENDELOVSKI

NEXUS GLOBALIZATION - DEMOCRACY THROUGH PRISM ON (NEO) LIBERALISM CHARACTERISTICS

Summary

Dynamics on globalizations processes opening new manners for building democratic order. With the intensity on the processes are expected increasing democracies or appear series uncertain nesses which will have powerfully implications over democracy. There are existing on possibility of democratic deficit in determinate countries and regions that it's possibly democratic processes to lose their connections with peace.

Key words: GLOBALIZATION, DEMOCRACY, PROCESSES, IMPLICATIONS, PEACE.